

MTA BTK NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZET
1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf.: 29
Tel.: +36-1-224-67-81 fax: +36-1-356-80-58
E-mail: etnologia@etnologia.mta.hu
Honlap: www.etnologia.mta.hu

- I. A kutatóhely fő feladatai 2012-ben
 - ETNOFOLK Európai Unió pályázati projekt – Digitalizált népi kulturális örökség
 - A néprajztudomány kézikönyveinek szerkesztése: *Magyar Népköltészeti Lexikon, A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture,*
 - *Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* – OTKA támogatással
 - Eredmények a népi műveltség történeti kutatásában (kiadványok az intézet Documentatio Ethnographica sorozatában) nemzetközi konferencia szervezése *Visual Encounters with Alterity* címmel
 - Modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák (az intézeti évkönyv, az Ethno-Lore etnológiai tematikus száma), etnológiai vizsgálatok Szibériában, Mongóliában, Délkelet-Ázsiában és Afrikában
 - Társadalmnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben
 - Elméleti és módszertani kérdések a mai folklorisztikában

- II. A 2012-ben elért kiemelkedő kutatási és más jelentőségű eredmények
 - a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények
 - ETNOFOLK Európai Unió pályázati projekt – Digitalizált népi kulturális örökség

Az MTA BTK Néprajztudományi Intézete 2011 és 2014 között konzorciumi tagként vesz részt az Európai Strukturális Alap által finanszírozott ETNOFOLK projektben (témaszám: 3CE296P4). A projektet négy közép-európai ország hat intézményének (Cseh Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete, a beszercebányai Bél Mátyás Egyetem, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete, az MTA BTK Néprajztudományi Intézete, a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Tudományos Kutatóközpontja és az informatika területéért felelős csehországi AiP Beroun, társult partner az Österreichisches Volksliedwerk) konzorciuma hozta létre. Magyar részről az intézet igazgatójának vezetésével hat intézeti munkatárs vesz részt a terv megvalósításban.

A projekt célja, hogy bemutassa a közép-európai népek hagyományos kulturális örökségét és segítse annak megőrzését. A pályázat keretében olyan közös webfelület készül, ahol szövegek, térképek, fotók, hang- és mozgóképfelvételek segítségével reprezentálják az adott terület népi kultúráját elsősorban a népköltészet, a tánckultúra, az öltözködés, a hit- és szokásvilág, az épített örökség különböző jelenségein keresztül. A készülő adatbázis a tudományos kutatás, a közigazgatás, az oktatás, a kulturális örökségvédelem, a turizmus és a regionális fejlesztés területén dolgozók számára is hasznos forrásként szolgál majd, és a tervek szerint nagyközönség számára is elérhető lesz.

A pályázat megvalósítása öt feladatkörből áll össze:

- a digitalizálandó tartalmak előkészítése és a metaadatok szabványainak pontosítása;
- az összegyűjtött adatok elérhetőségét megvalósító technológiai feltételek megteremtése (a felhasználói igények figyelembevételével előállított eszközök és szolgáltatásokat révén);
- stratégiaalkotás, azaz a projekt tartalmainak hasznosítása a tudományban, a kultúrában, a közigazgatásban, a gazdaságban és más területeken.
- a projekt, és a hozzá kapcsolódó tevékenység népszerűsítése és megismertetése a médiában, a szakmai és a szélesebb nyilvánosság előtt;
- a projekt adminisztrációja és működtetése;

A projekt magyar rendezvényei a tárgyévben a következők voltak:

2012 február 28-án *Stakeholder meeting* a magyar népi kultúra, az oktatás, az építészet, a közművelődés, a turizmus stb. területén dolgozó intézményvezetők és más szakmai résztvevők számára.

2012. június 6–7. között szakmai kerekasztal-beszélgetés a népi kulturális örökség meghatározásával kapcsolatos tudományos kérdésekről az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban az MTA BTK főigazgatójának részvételével. A megbeszélésen a kulturális örökség megőrzésével foglalkozó hazai szakemberek vettek részt, előadásaik és hozzászólásaik segítséget nyújtottak az ETNOFOLK projekt keretében készülő *néprajzi adatbázis* rendszerező elveinek a kialakításához, a terminológiai és módszertani kérdések tisztázásához. A projekt munkatársai bemutatták ETNOFOLK honlap szerkezetét és tartalmát, a közreadandó tárgyak (fotó, videó, hanganyag, szöveg stb.) néprajzi leírását tartalmazó adatok alkotóelemeit. A műhelyvitan összegzett tapasztalatok és célkitűzések értelmében az adatbázis legfőbb erénye, hogy az egyes tudományágak által szétválasztott kulturális elemeket a maguk eredeti kontextusában és összefüggésrendszerében mutatja be. A projekt keretei között épülő reprezentatív adatbázis valamennyi, a népi kultúrával foglalkozó intézményt magába foglaló hálózatként kíván funkcionálni, ahol a társuló intézmények saját koncepciójuknak és tudományos célkitűzéseiknek megfelelően adhatják közre a rendelkezésükre álló archívumaikat, adattáiraikat.

2012-ben a konzorcium tagjai két alkalommal szerveztek ún. *Project and Steering Committee meetinget*; 2012. április 19–20. között Pozsonyban, majd második alkalommal 2012. október 18–19. között Brnóban. A találkozókön a projekt aktuális fázisához kapcsolódó tudományos, informatikai, stratégiai stb. feladatokat és kérdéseket vitatták meg. A pályázat magyar munkatársai terepmunkát végeztek a mohácsi farsangi busójáráson, ahol az eseményeket, szokásokat rögzítették. Három rövidebb terjedelmű kiadvány látott napvilágot: egy angol és egy magyar nyelvű prospektus az intézetről, valamint egy a projektet röviden ismertető magyar nyelvű prospektus. A projektről több sajtóorgánus és szakmai lap is hírt adott.

- A néprajztudomány kézikönyveinek szerkesztése: *Magyar Népköltészeti Lexikon, A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture*,

Az intézet folkloristái 2010 óta dolgoznak egy *Magyar Népköltészeti Lexikon* összeállításán. 2002–2006 között *Folklór a magyar művelődéstörténetben* címmel interdiszciplináris konferenciasorozatot szervezett az intézet akkori Folklór osztálya, amelynek előadásából tanulmánykötetek jelentek meg. A társtudományokkal való együttműködés során fogalmazódott meg egy új folklorisztikai kézikönyv gondolata. Szükségessé vált a tudományszak elméleti megalapozottságát erősítendő a fogalmak tisztázása, az új hazai és nemzetközi eredmények beépítése a szaktudományi diskurzusba. Kívánatos ez egyrészt azért, mert a fogalomkészlet bizonyos területeken elavult, másrészt mert sem a társtudományok, sem a szélesebb olvasóközönség nincs kellően tájékozódva a folklorisztika eredményeiről. A lexikonban röviden és tömören összefoglalhatóak a legújabb eredmények, a további

érdeklődést és kutatást pedig a szócikkek végén található bibliográfia segíti. A résztvevők célja egy korszerű és reprezentatív összefoglalás létrehozása, amelyben újragondolják a folklorisztika alapfogalmait, áttekintést adnak a népköltészet műfajairól, alkotásairól, alkotóiról, a magyar folklór kutatóiról és kutatástörténetéről a legfrissebb hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint a rokon szakmák, úgy mint az irodalomtörténet, a történettudomány, a nyelvtudomány, a zenetudomány, a művészettörténet szájhagyománnyal, népköltéssel kapcsolatos kutatási eredményeinek felhasználásával. A címszó gyűjtemény a munka során is folyamatosan formálódik, pillanatnyilag cca. 2400 tételből áll. A szócikkek szerzői a Néprajztudományi Intézet Folklór témacsoportjának mai (11 fő) és egykori kutatói (4 fő). A készülő Népköltészeti Lexikon hangsúlyozottan a Néprajztudományi Intézetre támaszkodik. A vállalkozásnak 2012-ben sajnálatosan nem sikerült OTKA pályázatot elnyernie. 2012-ben a folyamatosan készülő szócikkeket a szerzők megvitatták a hetente-kéthetente tartott vitaüléseken, majd a viták eredményei alapján átdolgozták, véglegesítették azokat. A lexikonértekezleteken fontos szakmai problémák kerültek terítékre, számos sarkalatos kérdésben született konszenzus, ezekről kívánnak számot adni a szerzők a 2013-as intézeti évkönyv, az Ethno-Lore folklorisztikai tematikus számában, amely a Népköltészeti Lexikon tematikája köré szerveződik, és ennek nyomán a lexikon írói kerekasztal-megbeszéléseket is terveznek más tudományágak képviselőivel is.

A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture

Az intézet az elmúlt években komoly előkészületeket tett egy újabb kézikönyv-sorozat kiadására. *A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiáját / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture* angol nyelven, gazdagon illusztrálva jelenik meg a tervek szerint. A reprezentatív mű lesz az első kézikönyv, amely összefoglaló jelleggel mutatja be a magyar néprajztudomány, folklorisztika és antropológia legfrissebb kutatási eredményeit a külföld szakmai és laikus közönségének. Az elmúlt évtizedek gazdasági, társadalmi változásai szükségessé teszik a tudományok olyan alapfogalmainak újragondolását és értelmezését, mint: népi kultúra, populáris kultúra, tömegkultúra, hagyomány, folklór, autenticitás. A széles szakmai összefogással készülő kézikönyv főszerkesztői, az intézet igazgatója és az igazgatói megbízott és szerkesztőinek többsége intézeti munkatárs.

- Hármashatáros vizsgálat Magyarországon délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében OTKA támogatással

Az intézet igazgatójának témavezetésével 3 intézeti és 3 külsős kutató közreműködésével, valamint további 3 külsős kutató időleges részvételével 2011 óta folyik Magyarország hármashatárainak kutatása OTKA (témaszám: NK 84283) támogatással. A kutatócsoport a határproblematika feltárása érdekében a 2012-es évben a következő feladatokra összpontosított:

- Valamennyi résztvevő kiemelt figyelmet fordított a saját terepe beható megismerésre, a vizsgált területek néprajzi, földrajzi és történeti sajátosságainak feltárására. Ennek érdekében áttanulmányozták a vonatkozó szakirodalmat, figyelemmel kísérték a sajtóanyagokat, régi térképeket, levelezéseket, határátkelési okmányokat és egyéb dokumentumokat tanulmányoztak, továbbá kapcsolatba léptek azokkal a kutatókkal, akik korábban a területen terepmunkát végeztek, illetve a lokális közösségek meghatározó személyiségeivel.
- A kutatócsoport tagjai az év folyamán rendszeresen végeztek terepmunkát választott határszakaszukon. Hárman a magyar-szlovén-osztrák határ térségében kutattak a kijelölt kutatópontokon, a gazdasági kapcsolatokra, az identitás kérdéskörére és a kulturális szerveződésekre, illetve a határátkelési gyakorlatok történeti dimenzióira fókuszálva. Két kutató a magyar-ukrán-román hármashatár mentén folytatott terepmunkát. Egyikük elsősorban azt vizsgálta, hogy a „határ”, mint széles értelemben vett diskurzív (nyelvi,

társadalmi, gazdasági stb.) gyakorlatok tere hogyan merül fel a helyi társadalomban, azaz befolyásolja-e a társadalmi cselekvéseket. Másikuk a határ lokális percepciójának, a határhasználatnak a kérdéskörét, valamint határ problematika megjelenését az élettörténetekben témakörét kutatta szárazberek és csedregi magyar nemzetiségűek körében. A magyar-szerb-román hármás határ térségében ugyancsak ketten végeztek terepmunkát, a kulturális kapcsolatok alakulását és az egyéni kapcsolatrendszer működését befolyásoló tényezőket értelmezte egyikük, a határokon átnyúló intézményes kapcsolatok szerveződését, valamint az egyéni gazdasági stratégiákat kutatta a másikuk.

– A kutatócsoport kidolgozta 2012-ben azt a kérdőívet, ami a terepmunka kiegészítőjeként segít mélyebben megérteni a hármás határok térségében alkalmazott gazdasági, kulturális és társadalmi kapcsolatok dimenzióit. Az év folyamán több műhelyvitát tartottak az eltérő jellegű terepek együttes, kérdőíves vizsgálhatóságának előkészítése, a kérdőív koncepciójának kidolgozása és megszerkesztése érdekében. Megkezdődtek az első kérdőíves gyűjtések az északkeleti hármás határ térségében. Ennek alapján első eredményként az állapítható meg, hogy a „határ” fizikai közelsége, illetve az egyes országok közötti gazdasági különbségek önmagában nem szükségszerűen vezetnek el ahhoz, hogy a „határ” a társadalmi élet paradigmatis értékű szervezőelvé legyen.

– A kutatási eredmények könnyű hozzáférhetősége és népszerűsítése érdekében a kutatásnak külön honlapja készült (<http://www.etnologia.mta.hu/harmashatarok>), ami az MTA BTK Néprajztudományi Intézet honlapján keresztül érhető el. Ezen folyamatosan nyomon követhető a kutatócsoport tevékenysége.

- Eredmények a népi műveltség történeti kutatásában (kiadványok az intézet *Documentatio Ethnographica* és *Életmód és tradíció* sorozatában) nemzetközi konferencia szervezése *Visual Encounters with Alterity* címmel

Az intézet Történeti Néprajzi témacsoportja és további intézeti munkatársak 2012. május 24–26 között Budapesten *Visual Encounters with Alterity in East-Central and South-Eastern Europe in the Nineteenth and the First Half of the Twentieth Century* címmel három napos nemzetközi konferenciát szerveztek. Az angol nyelvű tanácskozás második eseménye volt annak a tematikus-kronologikus konferenciasorozatnak, amely a varsói Lengyel Tudományos Akadémia Institute of Archeology and Ethnology kezdeményezésére indult 2010-ben, s amely négy, a visegrádi országokban, illetve azok tevékeny részvételével megvalósuló tudományos rendezvény lebonyolítását célozza.

A 2010-ben Varsóban megrendezett első konferencia a kelet-közép európai kulturális/etnikai másság-ábrázolások vizsgálatát célozta. Ezen általánosabb léptékű, áttekintő, felvezető jellegű rendezvény után a Budapesten megrendezett második konferencia egyrészt nagyobb hangsúlyt fektetett a vizualitás különböző hordozóira: a jórészt politikai témájú újság-karikatúrák mellett másfajta megjelenítéseket, pl. rajzokat, metszeteket, festményeket, sőt fotográfiákat is vizsgált, másrészt pedig szűkebbre vonta a vizsgálandó időkeretét: elsősorban a 18. század végétől a 20. század első feléig terjedő időszak vizuális ábrázolásait tárgyalta.

A konferencia olyan 5 nagyobb tematikus szekciókra oszlott, amelyek a térségben igen aktuális, sokszor érzékeny, fájdalmas témákat vizsgáltak. Magyarországon kívül 13 európai országból, valamint az Amerikai Egyesült Államok érkeztek az előadók. A Néprajztudományi Intézetből hárman, a BTK Művészettörténeti Intézetből pedig egy kolléga tartott előadást. A konferencia egyik intézeti szervezőjének előadása az Európán kívüli népekre, elsősorban a nyugati félteke népeire vonatkozó tudás formálódását vizsgáló tudománytörténeti kutatásainak eredményeként született. A másik két intézeti előadó egyike az egyházi zászlók témakörében évek óta végzett kutatásait összegezte előadásában. A nemzetközi konferencián ugyancsak előadott a 17–18. századi erdélyi öltözködést a viseletszabályozások és viseletsorozatok tükrében vizsgáló posztdoktori ösztöndíjas intézeti kutató. A konferencia

nagy érdeklődés mellett zajlott, az előadásokat élénk vita kísérte. Az előadások tanulmányokká bővültek, amelyekből hamarosan kötet készül. A rendezvény megvalósításához a visegrádi országok kulturális intézetei így a budapesti Lengyel Intézet és a Cseh Centrum is hozzájárultak. Az Osztrák Kulturális Fórum 19. századi metszetekből álló kiállítását ajánlotta föl a konferencia idejére.

A történeti néprajzi témacsoport vezetője által szerkesztett *Documentatio Ethnographica* sorozat 2012-ben 3 kötettel gazdagodott: *A dél-erdélyi református egyházkerületi rész története 1940–1945.* (Bp. L'Harmattan 498 p.); a társadalomnéprajzi témacsoport egyik főmunkatársának szerkesztésében a *Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok* (Bp., L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 270 p.); a történeti néprajzi osztály főmunkatársának szerkesztésében Belényesy Márta válogatott tanulmányainak 2. kötete *Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből* II. címmel, amely a szerző 8, a hazai agrikultúra legfontosabb kérdésköreit taglaló írását foglalja magában.

Az intézet akadémikus professzor emeritusa foglalta össze a regionális néprajzi kutatások eredményeit a Bódva folyó által összekötött észak-borsodi, tornai, gömöri tájakról, és előkészítette az *Életmód és tradíció* intézeti sorozat 11. kötetét a *Munkák, emberek, hiedelmek a Bódva mentén* című kb. 15 szerzői ívnyi tanulmánygyűjteményt.

- „Modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák” az intézeti évkönyv, az Ethno-lore etnológiai tematikus száma

2011-ben az intézet akkori Etnológiai Osztálya a fenti címmel jelzett témakörben kutatásokat kezdett a modernitás, S. N. Eisenstadt által megfogalmazott többszörösen összetett értelmezéséből kiindulva. Az osztály akkori és korábbi tagjai különböző terepeken, más céllal végzett vizsgálataik anyagát gondolták át a modernizáció szemszögéből. Így került a látókörbe a térszemlélet alakulása életmódváltással, új mobilitási formákkal összefüggésben szibériai népek (nganaszánok, jakutok) körében; a tárgyi világ gazdagításának buktatói és kulturális folytonosságot előidéző hatása az ugyancsak szibériai evenkiknél; vallási jelenségek megítélése, elfogadása illetve elhárítása a modernizáció jegyében Kínában és Kirgizisztánban; a már jórészt meghaladott életformához fűződő kulturális hagyományok fenntartásának igénye Mongóliában; a pánindian ideológia jegyében ápoltt saját kultúra szemléleti rokoníthatósága a felvilágosodás előtti Európa mentalitásával; a vietnámi háborúba kényszerült brú törzsi emberek alkalmazkodási stratégiája; a modern piacgazdaság feltételrendszeréhez sikeresen alkalmazkodó egyes erdélyi roma csoportoknak gazdasági értelemben egyáltalán nem profitcentrikus magatartása a személyes és családi méltóságukat megszabó presztízs gazdaságban. A 2012-ben lezárult kutatások az intézeti évkönyvben, az Ethno-lore-ban (2012, pp. 9-235.) jelentek meg. A tanulmányok azt igazolják, hogy a „modernizációról” szólva ellentmondásos gazdaság- és társadalomátalakítási folyamatokról, érdekek és nézetek, sőt világnézetek korántsem mindig adott összhangjáról van szó, amelyek megítélése is ambivalens lehet, ezekben kulturális beidegződések és ideológiák igen különböző szerepet játszhatnak. Beépülhetnek a modernizáció folyamatába, támogathatják azt, módosulhatnak általa vagy éppen annak ellenpontjaként erősödhetnek fel, és akadnak olyan változatok, amelyek mellette élnek tovább, megvonva csoportidentitások határait. Azaz figyelembe vételük nélkül nemigen lehet sikeres a modernizációnak sem a leírása, sem a kivitelezése.

A Magyar Tudomány Ünnepe sorozatban az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tudományos ülést szervezett *Felfedezések a humán tudományokban* címmel az MTA Székházában 2012. november 12-én. A rendezvényen az intézet 3 kutatója is előadást tartott, amelyek olyan kérdéseket érintettek mint az etnológiai felfedezés, megismerés problematikája, számba véve a kortárs antropológiai/néprajzi szakirodalom tanulságait, valamint a saját terepmunka tapasztalatokat vagy a kulturális változások „felfedezése”.

- Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben

Használtcikk-kultúrák. Ideológiák, gyakorlatok és értelmezői közösségek (2012, 312 p.) címmel tanulmánykötet jelent meg az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének kiadásában, amelyben 4 intézeti munkatárs írása is helyet kapott. A tanulmányok a használtcikk-ekhez való viszony változó társadalmi és kulturális mintáit, illetve belső dinamikáját mutatják be néhány közép-európai példa segítségével. Az olyan folyamatok elemzésén keresztül, mint a (re)szakralizálás, a kommodifikáció, a presztízsfogyasztás vagy a recycling art-termékek előállítása, a szerzők mellett érvelnek, hogy a használtcikk-kultúrák antropológiai és szociológiai vizsgálata nemcsak a tárgyak világába enged betekintést, hanem hozzájárul a szubjektumok egymáshoz és önmagukhoz való viszonyának – identitásoknak, társadalmi és gazdasági különbségeknek stb. – a mélyebb megértéséhez is.

Az erdélyi gábor és cārhar romák gazdasági és társadalmi stratégiáinak vizsgálatával összhangban két hosszabb, a gábor roma presztízsgazdasággal foglalkozó esettanulmány készült el, amelyek egy-egy presztízstárgy posztszocialista társadalmi karrierjét mutatják be.

Az intézet egyik társadalomnéprajzi kutatója a migránsok szerepét tárja fel a hazai és a nemzetközi idős gondozásban, különös tekintettel a női migráció kérdését vizsgálja, és ezzel összefüggésben az úgynevezett transznacionális családok működését. Kutatásával kapcsolódik az MTA BTK Migrációkutató témacsoportjához, ahogy az intézet egy másik kutatója is, aki *Városlakó falusiak – városi falusiak* címmel a faluról városba költözők mentalitását vizsgálja a 20. század második felében.

Az intézet egyik kutatója rendszeresen végez néprajzi-ökológia terepmunkát Gyimesben, amelynek során 2012-ben élőhely-térképezést szervezett szakemberek és a helyi közösség önkénteseinek bevonásával, bizonyítva, hogy a helyiek ökológiai ismerete kiegészülve a szakemberek növényismeretével kiválóan alkalmas egy adott terület természeti értékeinek feltárására. A pályázati támogatással megvalósuló vállalkozás Románia első ilyen jellegű programja volt.

Nemzetközi együttműködésben végzi az intézet társadalomnéprajzos főmunkatársa a tisztálkodási, testápolási szokások, fürdőkultúra komplex történeti-, összehasonlító- és jelenkori kutatását.

- Elméleti és módszertani kérdések a mai folklorisztikában. Folklórszövegek gyűjtése, archívumaik bővítése, digitalizálása, elemzése

Az intézet szövegfolklorisztikai kutatásai több szálon futnak, elemzik a különböző folklórműfajok (mese, monda, közmondások, találósok, anekdoták) jelenkori létezési módját és feltárják forrásaikat történeti kontextusban vizsgálva azokat. A folklór, a populáris és az elitkultúra összefüggésében elemeznék olyan témaköröket mint például Jókai Mór meséi, anekdotái vagy a nemzeti eredet és a honfoglalás narratívái a XIX. századi Magyarországon. Az intézet 2012-ben PhD fokozatot szerzett folkloristája moldvai levéltári források alapján, történeti összefüggésben a helyi katolikus lakosság magyar identitását vizsgálja, rámutatva a helyi egyház és a román állam szerepére a nyelv- és identitásváltásban. Számos publikáció született tárgyévben is a magyar mondaanyag táji kutatása nyomán (Mezőség, Érmellék, a Báthoriak mondaköre). Az intézet fiatal kutatói ösztöndíjasának fordításával, jegyzeteivel és gondozásában jelent meg a *Dorvizsi* című udmurt eposz három nyelven, udmurtul, magyarul és oroszul.

b) Tudomány és társadalom

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat jó néhány programján vettek részt, tartottak előadást az intézet kutatói. Ezen eseménysorozat keretében tartott bemutató ülésszakot a Bölcsészettudományi Kutatóközpont. A Néprajztudományi Intézet képviselőjeként az intézet igazgatója, a kutatóközpont főigazgató-helyettese tartott előadást az egykori nyugat-pennsylvaniai magyar bányász közösségek körében végzett társadalom-néprajzi terepmunkájának eredményei alapján. 2012-ben a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársaival együttműködve sikerült felmérni, dokumentálni és Magyarországra szállítani egy a vintondale-i magyar emigráns bányász közösségben fennmaradt, ún. „burdos” házat.

A Néprajztudományi Intézet ugyancsak a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében *Terepeink* címmel néprajzi terepfotó-kiállítást rendezett. Az intézet tűzrendészeti előírások miatt kiürített folyosójának falára 21 kutató – ez az intézeti munkatársak háromnegyedét jelenti – képei kerültek, amelyek hűen tükrözik, hogy térben és tematikában is nagyon szerteágazó az intézet kutatóinak szakmai működése. A hosszú folyosószakasz egyik oldalán a magyar nyelvterületen, Bácskától Moldváig készült fényképek láthatóak, magyarokról és romákról. A másik oldalra elsősorban az etnológiai osztály tagjainak képei kerültek a világ legkülönbözőbb tájairól (Szibériából, Belső- és Délkelet-Ázsiából, illetve Afrikából).

Az intézet főmunkatársa a Magyarság Házában tervezett *A magyar nemzeti identitás emlékezhelyei* című állandó kiállítás főkurátoraként széles szakmai összefogással elkészítette a kiállítás szinopszisát, amelyet 2012. szeptemberében a kormány elfogadott.

Az intézet egyik munkatársa antropológus-fotográfus szakemberként résztvevője volt annak a kutatócsoportnak, amelyik Széchényi Pál érsek maradványai és Szent László ereklyéjének vizsgálata után Szent Krisztina és Szent Ágoston ereklyék összetett antropológiai vizsgálatát végzi.

Az intézet tudományos tanácsadó etnológusa *Istenek, ősök és sámánok. Egy vietnami hegyi törzs, a brúk vallása* címmel kiállítás-sorozatot rendezett terepfotóiból, 2010–11-ben összesen 6 helyszínen voltak láthatóak a képek. 2012-ben további 3 helyre jutott el a vándorkiállítás: a Nagyatád Városi Múzeumba, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Skanzen Galériájába és immár az országhatárt is átlépve Újvidéken a Vajdasági Fényképészeti Egyesületbe.

Az intézet tudományos munkatársának 2012-ben készített: *Vándorúton Ázsia szívébe – Almásy gróf nyomában száz év múltán* című dokumentumfilmjének (72”) bemutatóját nagy érdeklődés kísérte.

Az intézet kutatója, aki az egyik alkotója a „... hogy hasznára lehessen...” *Beszélgetés Andrásfalvy Bertalan néprajzkutatóval* című dokumentumfilmnek, bemutató vetítést tartott a BTK Zenetudományi Intézetben.

Az intézet évek óta működő előadássorozatának az Etnológiai Műhelynek a keretében összesen 4 előadás hangzott el. A sorozat részeként a Kanadai Nagykövetséggel együttműködésben tartott vetített előadást Manon Barbeau kanadai dokumentumfilm-rendező. Az intézet egyik posztdoktori ösztöndíjasa az evenki karakter fotográfiai elemzéssel megragadható kísérletéről tartott előadást, a Vietnami Társadalomtudományi Akadémia főmunkatársa egy vietnami hegyi törzs körében végzett terepmunkájáról számolt be. A negyedik előadó pedig a Kodolányi János Főiskola Turizmus Tanszékének docense és a Leeds Metropolitan University társkutatója Dél-Etiópiában, a murszik körében végzett kutatásáról beszélt. Az intézet Etnológia Műhely előadásaira mindig meghívást kap a szélesebb szakmai közönség.

Az intézet kutatói közül sokan több alkalommal is tartottak tudományos ismeretterjesztő előadást (35 alkalom) és adtak szaknyilatkozatokat a sajtó munkatársainak.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai

Az MTA BTK NTI a hazai néprajzi kutatás meghatározó intézményeként arra törekszik, hogy összefogja a hazai etnográfiai vizsgálatokat.

2012-ben 11 kutató végzett rendszeres oktatási tevékenységet a hazai felsőoktatásban az ELTE Néprajzi Intézetében, Belső-Ázsia Tanszékein és Orientalisztikai Intézetében, a pécsi TE Néprajz és Kulturális Antropológia tanszéken, a Corvinus Egyetem International Study Programjában, a Szegedi Tudományegyetem BTK, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén, a Debreceni Egyetem BTK Történelmi és Néprajzi Doktori iskolájában, a Balassi Intézet Hungarológia tagozatán, valamint a Sárospataki Református Teológián. Az intézet kutatói 2012-ben 9 alkalommal tartottak vendégelőadásokat hazai és külföldi egyetemeken, kutatóhelyeken.

Az intézet jó néhány munkatársa vett részt egyetemi doktori iskolák, programok munkájában kurzusok tartásával, témavezetéssel, illetőleg a szigorlati és bírálati eljárásokban.

2012-ben az intézet egyik folkloristája szerezte meg a PhD fokozatot *Helyi vallás a moldvai Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat* címmel, illetve ketten nyújtották be disszertációjukat. A *kerékgyártó háziipar és mesterség múltja Magyarországon* című doktori mű a hazai kerékgyártó céhek, ipartársulatok és ipartestületek működését mutatja be, a másik doktori dolgozat „Hová lett a református öntudat? – A magyar református felekezeti identitás megújításának néhány diskurzusról” című középpontjában a *Református egység napja* néven létrehozott új egyházi ünnep áll, és a református felekezeti identitás újrakonstruálásának folyamatait elemzi.

A néprajzi kutatás sajátossága a terepmunka, az intézet munkatársai több mint 700 napot töltöttek 2012-ben terepen, elsősorban hazai és határon túli magyar nyelvterületeken, ezen kívül szibériai, kaukázusi népek körében, valamint Kínában, Mongóliában és Délkelet-Ázsiában.

2012-es évben a munkatársak összesen 250 napot töltöttek külföldi partnerintézményeknél, külföldi kollégák pedig összesen 113 napot töltöttek intézetben. A magyar kutatók elsősorban a szomszédos országokban (Románia, Szerbia, Ukrajna) végeztek terepmunkát, illetve adattári kutatást. A lengyel, az orosz és az észt kapcsolatok hagyományosan különösen erősek, ezekből az országokból érkezett a legtöbb, összesen 9 kutató és 7 intézeti kutató utazott ezekbe az országokba. Észt és orosz együttműködésben valósult a tisztálkodási, testápolási szokások, fürdőkultúra kutatásának több eleme. *Etikai megfontolások az orvosi antropológiában* címmel nemzetközi online (Moszkva–Budapest) konferenciát szervezett az Néprajztudományi Intézet és az Orosz Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetében működő Orvosi Antropológiai Kutatóközpont.

Többen résztvevői nemzetközi kutatási programoknak, együttműködéseknek. Az intézet Délkelet-Ázsiában kutató etnológusa képviseli a Magyar Tudományos Akadémiát a francia kezdeményezésre 2007-ben alakult European Consortium of Asian Field Studies (ECAF) nevű szervezetben, amely sikeresen pályázott az „*Integrating and Developing European Asian Studies*” (IDEAS) kutatási program keretében. A 30 hónapos futamidejű projekt – amelynek keretében az intézet kutatója számos nemzetközi tanácskozáson, konferencián tartott előadást, illetve 2012. június 1-jén Budapesten megszervezte és lebonyolította az IDEAS 9th Steering Committee Meeting rendezvényét – 2012-ben zárult le.

Az intézet kutatói nagy gyakorisággal vettek részt más intézmények, különösen a Bölcsészettudományi Kutatóközpont más intézetei által rendezett konferenciákon, többek között a Filozófiai Intézet által szervezett *Identitások és váltások* című interdiszciplináris tanácskozáson az intézet két folkloristája adott elő. Az MTA BTK NTI terepfotókkal és intézeti kiadványok, sorozatok bemutatásával szerepelt az MTA TK Politikatudományi Intézet kezdeményezésére született *Retró és retrospektív* című kiállításon, amelynek célja a vári épületben működő akadémiai kutatóhelyek tevékenységének reprezentálása volt.

2012-ben az intézet két tudományos tanácsadójának tiszteletére készült jelentős szakmai összefogással tanulmánykötet, mindkettő szerkesztésében és megjelentetésében az intézet kiemelkedő szerepet játszott, a szerzők között számos intézeti munkatárs szerepel. E két kötet ünnepi bemutatóján túl további két könyvbemutatót rendezett az intézet, az egyik a Documentatio Ethnographica sorozatban megjelent *Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok* kiadvány mutatták be. A *Néprajzi és egyháztörténeti források és eredmények Erdélyben* című intézeti könyvbemutatón pedig a Kriza János Néprajzi Társaság, a Pokoly József Egyháztörténeti Kutatócsoport és a Székely Nemzeti Múzeum 2012-ben megjelent kiadványait mutatták be, ez a közös rendezvény is reprezentálja az MTA BTK NTI és az erdélyi kutatóhelyek közötti jó szakmai kapcsolatokat. Az intézet könyvtárának könyv és CD állománya 2012-ben 186 tétellel gyarapodott és 173 tétel külföldi és magyar folyóirattal. A könyvtár állománya a beszámolási év végén 73.759 leltári egység (könyv, folyóirat, különnyomat, CD, térkép stb.) volt, a könyvtár cserepartnereinek száma 160. Cserébe, tiszteletpéldányként, ajándékként, (konferenciákon, könyvgyűjtő akciók során) 414 kötetet adott az intézet saját kiadványaiból.

IV. A 2012-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

- OTKA publikációs pályázat – Csíkszentdomokosi népmesék, PUB-F 106618, 2012. 09. 01. – 2013. 08. 21. 2.100 MFt

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont vezetősége fontos feladatának tekintve az akadémiai néprajzi archívumok legértékesebb, eddig kiadatlan kéziratának közkinccsé tételét, elhatározta, hogy a Balassi Kiadóval együttműködve kiadáshoz segíti Belatini Braun Olga 1942–44-ben készült, utolérhetetlenül gazdag, csíkszentdomokosi népmese gyűjtését. A kézirat sajtó alá rendezését az intézet mesekutató főmunkatársa végezte, aki együttműködik azzal az irodalomtörténésszel, aki a gyűjtő életpályának számtalan ismeretlen részletét igyekszik feltárni és szerepét tisztázni a neves budapesti egyéniségkutató iskola működésében.

- OTKA posztdoktori pályázat – Számi (lapp) folklórszövegek interdiszciplináris kutatása, PD 105482, 2012.09.01. – 2015.08.31. 1,12 MFt

Az intézetben 2012 szeptemberétől dolgozó posztdoktori ösztöndíjas a skandináviai nyelvrokonok, a számik énekes folklóralkotásainak (jojkáinak) interdiszciplináris vizsgálatát végzi. A kutatás célja a jojkahagyomány kulturális kontextusának bemutatása a jelenkori helyzet dinamikus viszonyainak ábrázolásával.

- Az MTA Könyv és folyóirat pályázatán 3 intézeti kiadvány kapott támogatást:
 - Ethno-lore, az MTA BTK NTI évkönyv XXIX. kötete (témaszám: 60802 Szerződés szám: KFB-011/2012. 2012. 01. 01.– 2013. 01. 31. 745 EFt utófinanszírozással)
 - A Documentatio Ethnographica 29. kötete: Belényesy Márta: Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből. II. kiadása. (Szerződés szám: KFB-027/2012. 2012. 09. 01. – 2013. 04. 30. 670 EFt utófinanszírozással)
 - Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok (Vargyas Gábor tiszteletére, témaszám: 60293 2012. 07. 31. – 2012. 12. 31. 600 EFt)

V. A 2012-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balogh Balázs – Báti Anikó – Sárkány Mihály (szerk.): *Ethno-Lore. Az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének évkönyve XXIX.* Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 2012. 423 p.

2. Berta Péter (szerk.) *Használtcikk-kultúrák. Ideológiák, gyakorlatok és értelmezői közösségek.* Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 2012. 312 p.
3. Juhász Katalin (szerk.): *Falu a városban: Az angyalföldi OTI-telep. Dokumentumok és néprajzi tanulmányok.* L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2012. 270 p. /Documentatio Ethnographica 28./
4. Belényesy Márta: *Fejezetek a középkori anyagi kultúra történetéből II.* szerk. Báti Anikó, L'Harmattan – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2012. 273 p. /Documentatio Ethnographica 29./
5. Magyar Zoltán: *Hungarian Royal Saints. The Saints of the Arpadian Dynasty.* Herne, Gabriele Schäfer Verlag, 2012. 239 p. + 42 t.
6. Hoppál Mihály: *Avrasia'da samanlar.* (törökre ford. Bülent Bayram – Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz) Istanbul, Yapi Kredi Yayinlari, 2012. 343 p.
7. Czövek Judit – Dyekiss Virág – Szilágyi Zsolt (szerk.): *Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály születésnapjára.* Budapest, Magyar Vallástudományi Társaság, 2012. 619 p.
8. Landgraf Ildikó – Nagy Zoltán: *Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére.* Budapest, PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, MTA BTK Néprajztudományi Intézet, L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, 2012. 872 p.
9. Magyar Zoltán: *Mezőségi népmondák.* Budapest, Balassi Kiadó, 2012. 666 p. + 32 t. /Magyar Népköltészet Tára XIII./
10. Magyar Zoltán: *Érmelléki népmondák.* Barót, Tortoma Kiadó, 2012. 280 p. + 24 t.
11. Magyar Zoltán: *A híres Báthoriak. Történelmi emlékek és folklórhagyományok.* Budapest, Kairosz Kiadó, 2012. 239 p. + 16 t.
12. Balogh Balázs – Fülemile Ágnes: Mapping Regional Structures as Outlined and Produced by a System of Marriage Ties. *Acta Ethnographica Hungarica*, 2012. 57(1): 91–126.
13. Borsos Balázs: The Digitalized Version of the Atlas of Hungarian Folk Culture. *Acta Ethnographica Hungarica*, 57(1): 3–32.
14. Deák Éva: The Colorful Court of Gabriel Bethlen and Catherine of Brandenburg. In Andrea Feeser – Maureen Daly Goggin – Beth Fowkes Tobin (eds.): *The Materiality of Color. The Production, Circulation, and Application of Dyes and Pigments, 1400-1800.* Ashgate, 2012. 199–216.
15. Kristóf Ildikó: Missionaries, Monsters, and the Demon Show. Diabolized Representations of American Indians in Jesuit Libraries of 17th and 18th Century Upper Hungary. In Anna Kérchy – Andrea Zittlau (eds.): *Exploring the Cultural History of Continental European Freak Shows and 'Enfreakment.'* Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2012. 38–73.
16. Mészáros Csaba: *The alaaas: the interplay between environment and Sakhas in Central-Yakutia.* Halle, Max Planck Institute for Social Anthropology, 2012. 29 p. /Max Planck Institute for Social Anthropology Working Papers 137./
17. Sántha István – Tatiana Safonova: Stories about Evenki People and their Dogs: Communication through Sharing of Contexts. In M. Brightman – V. E. Grotti – O. Ulturgasheva (eds.): *Animism in Rainforest and Tundra Personhood, Animals, Plants and Things in Contemporary Amazonia and Siberia.* New York, Oxford, Berghahn Books, 82–95.

18. Tamás Ildikó: „Few words are sung in it” Questions of Methodology in Studying Sami Yoik Texts. *L'Image du Sápmi*. Humanistic Studies at Örebro University. 236–260.